Libretto „*Hrabiny*" zostało napisane w r. 1859. Na żądanie Moniuszki miał to być *obraz ubiegłej doby, która zewnętrznie przystrajała się w rococo niestylowe, ale miała aspiracye stylu, a wewnętrznie oddawała się zbytkowi i zabawie, lecz niosła daninę krwi w legionach, które przyniosły nad Wisłę nowe tradycye i początki stylu empire.* Tak spowiadał się Wolski jednemu ze swych przyjaciół, a czy wykonanie odpowiadało zamiarowi? Okoliczności zewnętrzne, wymagania sceny z jednej, a pośpiech, z jakim Wolski kreślił libretto z drugiej strony, przeszkodziły wykonaniu planu w rozciągłości zamierzonej. *Hrabina* jednak pozostała librettem do opery komicznej w stylu precieuse'y...

(Słowa anonimowego autora, opublikowane w „Echu Muzycznym, Teatralnym i Artystycznym", nr 45 z roku 1898).

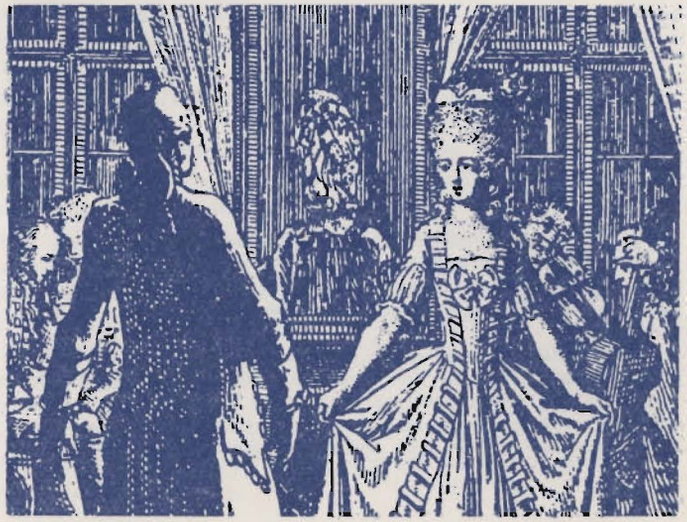

Janina Pudełek

DZIEJE SCENICZNE „HRABINY"

Prapremiera *Hrabiny* przewidziana była na tradycyjny od czasu *Halki* (1 I 1858) dzień Moniuszkowskich premier, na 1 stycznia 1860 r. Pech jednak, który jej towarzyszył, spowodował miesięczną przeszło zwłokę. Najpierw trzeba było walczyć z cenzurą, później wyłoniły się trudności obsadowe. Dobrski odmówił wykonania roli Kazimierza. Paulina Rivoli, która kiedyś nie chciała przyjąć partii Halki jako zbyt gminnej, teraz z kolei wzdragała się przed śpiewaniem Hrabiny jako... zbyt arystokratycznej. Przebąkiwano ponadto o złym stanie jej zdrowia. Ogólnie jednak uważano tę wersję ze objaw fochów primadonny. Nie brakło i innych, wewnątrzteatralnych komeraży, które doprowadziły Moniuszkę do ciężkiej choroby. Ostatecznie prapremiera odbyła się **7 lutego 1860 roku w warszawskim Teatrze Wielkim,** przygotowana muzycznie i prowadzona przez samego kompozytora, reżysersko opracowana przez Leopolda Matuszyńskiego, scenograficznie oprawiona przez Antoniego Sacchetti, w ubiorach z teatralnych pracowni krawieckich Ewy Gwozdeckiej i Gustawa Gutha, ozdobiona tańcami układu Romana Turczynowicza. Na scenie poszczególne postaci zaprezentowali: Paulina Rivoli (Hrabina), Bronisława Dowiakowska (Ewa), Józefa Chodowiecka (Bronia), Alojzy Żółkowski (Podczaszyc), Wilhelm Troszel (Chorąży), Leopold Matuszyński (Dzidzi) i Mieczysław Kamiński (Kazimierz). Solistami baletu byli: Klara Stier, Matylda Dylewska i Aleksandra Buczyńska (Zefir i Flora) oraz Aniela Piotrowska i Ludwik Kuhne (Taniec sylfów).

Pierwsze przedstawienie wywołało zamęt zarówno wśród publiczności, jak i wśród recenzentów. Obok głosów entuzjazmu nie brakło i głosów krytyki, głównie pod adresem wyboru tematu i opracowania libretta. Wykonawców natomiast przyjęto życzliwie. Komplementowano zwłaszcza ulubienicę publiczności, Paulinę Rivoli, i chyba tym razem nieco na kredyt. Józef Sikorski w *Ruchu Muzycznym* zarzucił jej w delikatnej formie brak lekkości i finezji w potraktowaniu roli. Prawdą było, że doskonała

ta śpiewaczka szczyty swej kariery miała już za sobą. Prawdą okazały się również przedpremierowe plotki o jej chorobie. Rivoli bowiem odśpiewała po premierze tylko jedno jeszcze przedstawienie i ze względu na zły stan zdrowia pożegnała scenę na zawsze. I tak od trzeciego spektaklu, w dniu 10 marca 1860 roku, rolę tytułową objęła Maria Gruszczyńska. Była to jedyna zmiana obsadowa do zamknięcia teatrów warszawskich w okresie wypadków, poprzedzających wybuch powstania styczniowego.

Wznowienie *Hrabiny* po wypadkach lat 1861—1864 odbyło się **10 października 1867 roku** z prawie całkowicie zmienioną obsadą. Kazimierza śpiewał Franciszek Cieślewski, Bronię — Józefa Graetz, Chorążego — Adolf Kozieradzki, Dzidziego — Adam Ziółkowski, Ewę — Maria Wojakowska. Partię tytułową na przeciąg pełnych szesnastu lat objęła zasłużona primadonna opery warszawskiej, Bronisława Dowiakowska, prapremierowa panna Ewa. Z pierwotnej obsady pozostał przy swej roli jedynie Żółkowski, który do końca życia nie miał dublera. Jego indywidualność zaważyła w poważnej mierze na dalszych losach *Hrabiny* na scenie warszawskiej. Jako jeden z filarów teatru dramatycznego nie mógł zbyt często występować w operze i dlatego *Hrabina* pojawiała się na afiszu stosunkowo rzadko. Długoletnia jego choroba, poprzedzająca zgon w 1889 roku, spowodowała, że ostatnie przedstawienie *Hrabiny* w tej inscenizacji odbyło się 1 września 1883 roku. W innych rolach w latach 1867—1883 występowali, oprócz wymienionych: Daniel Filleborn (Kazimierz), Romuald Wasilewski i Józef Prohaska (Chorąży), Feliks Mikulski (Dzidzi), Maria Wojakowska, Maria Szlezygier, Antonina Matuszyńska i Ewelina Syrwid (Bronia). Batutę dyrygencką przejęli po zgonie Moniuszki Adam Münchheimer i Jan Quattrini.

Triumfalny powrót *Hrabiny* na scenę Teatru Wielkiego zawdzięczała Warszawa wielkiemu miłośnikowi opery moniuszkowskiej, Emilowi Młynarskiemu, który wkrótce po objęciu dyrekcji działu operowego warszawskich teatrów rządowych począł wprowadzać na scenę pozycje repertuaru polskiego. Premiera tej nowej inscenizacji odbyła się **3 listopada 1898 roku** w reżyserii Józefa Chodakowskiego, opracowaniu scenograficznym Karola Klopfera (I akt), Józefa Guranowskiego (II akt) i Aleksandra Kozłowskiego (III akt). Kostiumy zaprojektował prof. Julian Maszyński, dyrygował Emil Młynarski, choreografia zaś była dziełem Rafaela Grassi i Aleksandra Gillerta. Rolę tytułową objęła jedna z najznakomitszych odtwórczyń tej partii, Salomea Kruszelnicka, jakby stworzona do kreowania Hrabiny zarówno pod względem walorów wokalnych, jak warunków zewnętrznych i temperamentu aktorskiego. W dalszych rolach wystąpili: Maria Skulska (Ewa), Józef Cho-

——→

Scena z III aktu *Hrabiny*. Cynkotyp J. Lewickiego. *Tygodnik Illustrowany* nr 22 z roku 1860.

Scena z I aktu *Hrabiny*.. Cynkotyp J. Lewickiego. *Tygodnik Illustrowany* nr 22 z roku 1860.

dakowski (Chorąży), Janina Korolewicz (Bronia), Stanisław Sienkiewicz (Kazimierz), Mieczysław Frenkiel (Podczaszyc) oraz Mikołaj Lewicki (Dzidzi). Na czele baletu wystąpiły najlepsze ówczesne siły w osobach primabaleriny Michaliny Rogińskiej i pierwszego tancerza Jana Walczaka.

Nowa inscenizacja *Hrabiny* stała się wydarzeniem dużej miary, czego odbiciem były nie tylko liczne recenzje i wspominki pamiętnikarskie, ale i reperkusje w literaturze wyższych i niższych lotów. Oto np. w drugim tomie *Trędowatej*, głośnego niegdyś romansu „z wyższych sfer", cały ważny rozdział rozgrywa się na widowni Teatru Wielkiego podczas przedstawienia *Hrabiny* właśnie w latach 1900—1902. Autorka, Helena Mniszkówna, należała do bywalczyń Teatru Wielkiego, przytoczone przez nią uwagi mają więc posmak prawdy. Oto jak opisuje wykonawczynię partii tytułowej, najprawdopodobniej Kruszelnicką:

...Wiotka, efektowna postać artystki w stroju Diany cieniowała głos niesłychanie pięknie (...) Artystka rozlewała czyste, swobodne tony. Jak zawieja srebrnych kropelek sypały się dźwięczne gamy jej głosu. Szczerość i uczucie wiały z wysokich nut, którymi dziwnie umiała modulować.

I dalej o arii z III aktu — „Zbudzić się z ułudnych snów": *(...) Żal, obraza, zawiedziona ambicja w głosie śpiewaczki. Niesłychanie akcentowała słowa, mimikę, głos. Ostatnią strofkę wyrzuciła z piersi niemal z rozpaczą.*

A oto fragment dialogu, charakteryzujący Hrabinę i Bronię:

— Bronia? Bronia jest trochę w grze sucha, nazbyt kołkowata. Może to robi różnica stroju; kontusik i te tam puszki, wyloty, obok pajęczynowego kostiumu Diany, sprawiają efekt na niekorzyść Broni.

— Ona głównie razi obok dystynkcji hrabiny. Dobra artystka i na scenie dama. Bronia nawet w tych samych gazach nie osiągnęłaby celu. Tu występuje różnica rasy...

Dyskutantami, jak przystało na romans z wyższych sfer, są oczywiście przedstawiciele najwyższej arystokracji.

I jeszcze jeden fragment, dotyczący znanego poloneza rozpoczynającego trzeci akt:

W teatrze światło było przyćmione i scena zasłonięta. Umyślny efekt dla melodyjnych tonów poloneza Moniuszki, który zaczynał płynąć z orkiestry delikatnie, barwnie, wzruszająco (...) Wrażenie było ogólne i potężne. Cisza zaległa loże i krzesła. Górne sfery zdawały się uśpione. Melodia płynęła niepowstrzymaną siłą, omotywała urokiem, drażniła (...) Wtem na górze, wysoko, niby pierwszy lekki odgłos gromu, ozwało się klaśnięcie. Pobudka! I teatr zahuczał. Zapał, entuzjazm. Wszystkie wrażenia skupiły się w oklaskach (...) Panie wychylając się z lóż klaskały w dło-

Bronisława Dowiakowska w roli Hrabiny. Według fotografii K. Brandla rysował F. Tegazzo. *Kłosy* nr 42 z roku 1866.

Alojzy Gonzaga Żółkowski w roli Podczaszyca. Mal. F. Kostrzewski. Ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie.

Salomea Kruszelnicka w roli Hrabiny. Teatr Wielki w Warszawie. Rok 1898.

Salomea Kruszelnicka w roli Hrabiny. Teatr Wielki w Warszawie. Rok 1898.

Janina Korolewicz (Bronia) i Mieczysław Frenkiel (Podczaszyc). Teatr Wielki w Warszawie. Rok 1898.

125. „Hrabina".—phot. M. Pusch.

nie. W krzesłach i amfiteatrze rozbrzmiewał huk, jakby wzburzonego morza. Górne sfery, uniesione szałem, ryczały: Brawo! Bis! Bis! Ale inni zaczęli sykać. Wielkie wrażenie powtórzenia nie znosi...

W dalszych przedstawieniach, do wybuchu I wojny światowej, poszczególne partie znalazły wielu utalentowanych wykonawców. I tak Kazimierza śpiewali: Władysław Floriański, Stein-Kamiński, Krzemiński, Teodor Orzeszkowicz, Ignacy Dygas, Tadeusz Łowczyński i Włodzimierz Malawski; Chorążego — Hilary Dyliński, Adam Didur, Henryk Kawalski, Adam Ludwig i Adam Ostrowski; Dzidziego — Gabriel Gorski; Podczaszyca — Hilary Dyliński i Henryk Kawalski; Bronię — Maria Bogucka, Helena Tracewska, Helena Zboińska-Ruszkowska, Maria Tracikiewicz, Helena Zdanowicz i Jadwiga Lachowska; Ewę — panna Luce i Maria Sternowa. Rolę tytułową po odejściu w 1902 roku Salomei Kruszelnickiej kreowały; Władysława Chotkowska, Colonelli-Szląskowska, Maryla Gembarzewska, Marja Bogucka, Maria Tracikiewicz i Miriam Wohl-Lewicka. **23 listopada 1904 roku** doczekała się *Hrabina* dwusetnego przedstawienia na scenie warszawskiej. W balecie występowały zawsze najlepsze siły, wśród których wymienić trzeba przede wszystkim primabalerinę Helenę Rządcównę i pierwszego tancerza Michała Kuleszę.

W latach I wojny światowej *Hrabina* doczekała się **trzeciej inscenizacji na warszawskiej scenie.** Reżyserem był Wiktor Grąbczewski, dyrygował Henryk Melcer, Hrabinę śpiewała Miriam Wohl-Lewicka, Ewę — Julia Mechówna, Bronię — Zofia Zabiełło, Kazimierza — Adam Dobosz, Dzidziego — Wacław Brzeziński, Podczaszyca w dalszym ciągu Dyliński, Chorążego — Ostrowski. W następnych przedstawieniach jako Hrabina wystąpiła Maryla Rola-Rakowiecka, jako Bronia — Janina Gołkowska, jako Kazimierz — Henryk Drzewiecki.

Następne inscenizacje pojawiły się w bardzo krótkich odstępach czasu. Już po upływie roku, **30 grudnia 1916 r.**, opracował na nowo reżyserię Henryk Kawalski z Margot Kaftal w roli tytułowej. W jednym z najbliższych przedstawień rolę Kazimierza objął jeden z najświetniejszych odtwórców tej roli — Stanisław Gruszczyński.

Po wojnie, **22 maja 1919 roku**, we wznowionej przez Kawalskiego operze wystąpili Helena Zboińska-Ruszkowska (Hrabina), Helena Kuncewiczówna (Bronia), Helena Tracewska (Ewa), Ignacy Dygas (Kazimierz), Wacław Brzeziński (Dzidzi), Adam Ostrowski (Chorąży) i Gabriel Gorski (Podczaszyc). Dyrygował Julian Hirszfeld, choreografię opracował Piotr Zajlich, na czele baletu wystąpili Maria Pawińska, Waleria Gnatowska, Maria Sznarowska i Zygmunt Dąbrowski. Do końca 1922 roku *Hrabina* nie schodziła z afisza. Dyrygował najczęściej sam Emil Młynarski,

TEATR WIELKI

№ 15288. Dziś w poniedziałek, dnia 28 grudnia (9 stycznia) 1897 roku.

Występ panny Salomei KRUSZELNICKIEJ.

19-ty raz po wznowieniu:

HRABINA

Opera w 3-ch aktach. Słowa Wł. Wolskiego. Muzyka Stanisława Moniuszki.

Hrabina, młoda wdowa	panna Kruszelnicka.
P-na Ewa, podstolanka, jej przyjaciółka	panna Skulska.
Chorąży	pan Chodakowski.
Bronia, jego wnuczka	p. Korolewiczówna.
Kazimierz	pan Sienkiewicz.
Podczaszyc	pan Frenkiel.
Dzidzi, jego siostrzeniec	pan Lesicki.
Stefan, kasztelanic	pan Kawalski.

Panowie, damy, goście, myśliwi, służba, trytony, syreny, nimfy, satyry.

Rzecz dzieje się na początku bieżącego stulecia. Akt 1 i 2 w mieście, 3 na wsi. Między 2 a 3 aktem upływa kilka lat.

TAŃCE układu p. Rafaela Grassi'ego, baletmistrza teatrów rządowych Warsz.

W akcie 2-gim № 1. „Zefir i Flora" pp.: Regińska, Nowakiewicz i p. Walczak, oraz Corps de ballet. № 2. „Taniec bachantek i satyrów" pp.: Rutkowska, Hubert H., Materno, Maślankowska, Chrzanowska, Koch, Malczyk, Kordecka i Regińska S.; — pp.: Walczak, Śliwiński, Socha, Michrowski, Mieczkowski, Bielecki, Blancard, Paszkowski, i Kowalski. № 3 „Kołyjon" (układu p. Gillerta, reżysera baletu) — Corps de balet.

Dekoracje nowe: Akt 1-szy pędzla — p. Kiejfera. 2-gi — pędzla p. Gurnowskiego. 3-ci — pędzla p. Kozłowskiego, dekoratorów teatrów rządowych Warszawskich.

Kostjumy wykonane podług wzorów artysty malarza p. JULJANA MASZYŃSKIEGO.

Roboty fryzjerskie z zakładu p. Lautera.

Kapelmistrz E. MŁYNARSKI. | Reżyser p. J. CHODAKOWSKI.

Ceny miejsc z dopłatą na biednych i za kontramarkarnię:

Loża parterowa na 4 osoby	rs. 9 k. 50	Amfiteatr 4-ym i 5-ym rz.	rs. 1 k. 85
„ 1 piętra na 4 osoby	rs. 11 k. —	Balkon w 1 rzędzie	rs. 2 k. 25
„ „ „ z gabin. przysenie	rs. 12 k. —	Balkon w 2 rzędzie	rs. 1 k. 75
Loża 1 piętra na 4 osoby z gab. wpr. scen.	rs. 13 k. —	„ w 3 i 4 rzędzie	rs. 1 k. 50
„ 2 piętra na 4 osoby	rs. 8 k. —	Galerja 3 piętra w 1 rzędzie	rs. 1 k. 20
„ 2 piętra na 6 osób E i F (lżerowe)	rs. 10 k. 50	„ „ w 2, 3 i 4 rz. wpr. sceny	rs. — k. 90
Loża 3 pięt. na 6 os. G i H (lit.)	rs. 7 k. 50	Galerja 3 piętra w 2 rz. boczna	rs. — k. 75
Krzesło w 1 rzędzie	rs. 4 k. 25	„ „ w 3 rz. boczna	rs. — k. 65
„ w 2 i 3 rzędzie	rs. 3 k. 75	„ „ w 4 rz. boczna	rs. — k. 50
„ w 4 i 5 rzędzie	rs. 3 k. 25	Galerja 4 piętra w 1 rzędzie	rs. — k. 65
„ w 6, 7, 8 i 9 rzędzie	rs. 2 k. 75	„ „ w 2, 3 i 4 rz. wprost sceny	rs. — k. 50
„ w 10, 11, 12, 13 i 14 rzęd.	rs. 2 k. 25	Galerja 4 piętra w 2 rz. boczna	rs. — k. 45
Amfiteatr w 1-ym rzędzie	rs. 2 k. 75	„ w 3 i 4 rz. boczna	rs. — k. 35
Amfiteatr w 2-gim i 3-cim rz.	rs. 2 k. 25		

za bilety kupione w Kassie Zamawiań dopłaca się 10%

Dyrekcja Teatrów Rządowych Warszawskich uprasza uprzejmie damy, zajmujące miejsca w krzesłach, aby raczyły zdejmować kapelusze.

W Kasie Zamawiań nabywać można bilety na niżej wymienione przedstawienia:

We wtorek: Hamlet (opera Thomasa — występ panny Pacini i pana Blanchardu).
W środę: Hrabina (opera Moniuszki — występ panny Kruszelnickiej).
W czwartek: Fra-Diavolo (opera Aubera — występ panny Pacini i p. Betti).

Bilety nabywać można codziennie, oprócz niedziel i świąt w Kasie Zamawiań w gmachu teatru Wielkiego (obok cukierni Szwedzkiego) od godziny 10-ej zrana do 4-ej po południu — w dzień zaś przedstawienia od godziny 10-ej zrana do 2-ej po południu i od 5 do 9½ wiecz. w Kasie teatru Wielkiego.

Początek punktualnie o godzinie 8-ej wieczorem.

który w roku 1919 ponownie objął dyrekcję opery warszawskiej. Wśród wykonawczyń partii tytułowej pojawiły się nowe nazwiska, przede wszystkim Adelina Czapska, następnie Alina Wójcicka i debiutantka Irena Żórawska. Partię Broni oprócz Gołkowskiej i Kuncewiczówny śpiewała Tola Mankiewiczówna. Rolę Kazimierza wykonywali na zmianę Gruszczyński i Dobosz, Podczaszycem był Stanisław Bogucki, Chorążym — Marian Palewicz-Golejewski, Dzidzim — nadal Wacław Brzeziński.

Nowa inscenizacja *Hrabiny* miała swą premierę **4 września 1927 roku.** Reżyserował Adolf Popławski, dyrygował Młynarski, scenografię opracował Józef Wodyński, choreografię Zajlich. Zmieniła się również obsada. Przede wszystkim partię tytułową objęła Ewa Bandrowska-Turska, odnosząc wspaniały sukces. Bronię kreowała Maryla Karwowska, Ewę — Olga Olgina, Kazimierza — Adam Dobosz, Dzidziego — Jan Romejko, Chorążego — Aleksander Michałowski, Podczaszyca — Bolesław Bolko. Na czele baletu wystąpili Halina Szmolcówna, Irena Szymańska, Sabina Szatkowska, Sylwin Baliszewski i Zygmunt Dąbrowski. W tej inscenizacji utrzymała się *Hrabina* w repertuarze do roku 1934. Nowymi Hrabinami były w tym okresie Maria Bojar-Przemieniecka, Franciszka Platówna, Maryla Krzywiec; partię Broni wykonywały m.in. Helena Lipowska, Janina Orłowska, Lucyna Szczepańska i Emma Szabrańska; partię Kazimierza — Nietyksza; partię Ewy — Halina Dudicz. Rolę Dzidziego objął w roku 1932 Adam Dobosz, rolę Chorążego — Roman Wraga. Wśród dyrygentów wymienić należy Mariana Rudnickiego i Mieczysława Mierzejewskiego. W balecie występowali: Barbara Karczmarewicz, Janina Leitzke, Sabina Szatkowska, Zygmunt Dąbrowski i Eugeniusz Papliński.

Ostatnie wznowienie *Hrabiny* na scenie warszawskiej odbyło się na półtora roku przed wybuchem II wojny światowej, **19 marca 1938 roku,** w reżyserii Popławskiego z Bolesławem Tyllią przy pulpicie dyrygenckim. Hrabinę śpiewała Franciszka Platówna, Bronię — Janina Hupertowa, Ewę — Barbara Kostrzewska, Dzidziego — Adam Dobosz, Kazimierza — Edward Wejsis, Chorążego — Aleksander Michałowski, Podczaszyca — Bolesław Bolko. W miesiąc po premierze jako Hrabina zaprezentowała się śpiewaczka opery poznańskiej — Liliana Zamorska. Na tym urywają się dzieje *Hrabiny* na warszawskiej scenie do wybuchu wojny.

Następną po Warszawie sceną, która zaprezentowała *Hrabinę* swojej publiczności, była **scena lwowska.** Pierwsze przedstawienie odbyło się tam **22 marca 1872 roku,** w wykonaniu trupy niemieckiej, w anonimowym przekładzie pod tytułem *Die Gräfin.* Przekład nie był zupełnie ścisły.

←

Afisz wznowienia *Hrabiny* w roku 1898 w Teatrze Wielkim w Warszawie.

Zmieniono miejsce akcji II aktu (z warszawskiego salonu Hrabiny na wiejski dworek Chorążego, zwanego w tej inscenizacji Pułkownikiem), zmieniono również nazwy poszczególnych postaci. Według częściowo tylko zachowanego afisza obsada przedstawiała się następująco: Die Gräfin — pani Roese-Lund, Pułkownik — pan Rezny, Małgosia, jego wnuczka — panna Klofat, Kazimierz — pan Krenn, Szambelan — pan Strobel, Gogo, jego wnuk — pan Franziak, Ewa, towarzyszka Hrabiny — panna Senat, Giermek — pan Pinales.

Polska premiera *Hrabiny* odbyła się we Lwowie **22 października 1874 roku**, z Teodozją Friderici-Jakowicką w partii tytułowej, Emmą Schürer (Bronia), Julianem Zakrzewskim (Kazimierz), Leonem Borkowskim (Chorąży), Aleksandrem Koncewiczem (Podczaszyc) i Feliksem Mikulskim (Dzidzi).

Trudno dziś ustalić pełne dzieje *Hrabiny* na scenie lwowskiej z powodu braku dokumentów. Wiadomo jednak, że **17 listopada 1876 roku** śpiewała partię Hrabiny po włosku amerykanka Marco (Smith), a towarzyszyła jej m.in. Bolesława Makowska jako Bronia. **19 marca 1887 roku** wystawił *Hrabinę* kapelmistrz Henryk Jarecki na swój benefis. Hrabinę śpiewała Elżbieta Skalska, Cześnika (sic!) Aleksander Koncewicz, Bronię — Franciszka Praunówna, Podczaszyca — Marceli Zboiński, Dzidziego — Jan Recki, Kazimierza — Władysław Floriański. Z bogatego baletu II aktu wykonano tylko kotyliona w układzie Edmunda Gasińskiego. Ponownie wznowiono *Hrabinę* **około roku 1903.** Według zachowanego afisza z 26 kwietnia 1903 r. Hrabinę odtwarzała Salomea Kruszelnicka, mając za partnerów: L. Marek (Ewa), Józefa Chodakowskiego (Chorąży), pannę Łęską (Bronia), W. Malawskiego (Kazimierz), Władysława Romana (Podczaszyc) i Adama Okońskiego (Dzidzi). Choreografię opracował baletmistrz teatru lwowskiego Stanisław Sachs, który wystąpił również jako solista obok swych sióstr Wandy i Adeli, Wacławy Staszko i nieznanej z imienia panny Bewilakówny.

W dwudziestoleciu międzywojennym, **w roku 1929,** wznowił *Hrabinę* na scenie lwowskiego Teatru Wielkiego reżyser tej sceny Stanisław Tarnowski, w opracowaniu muzycznym Józefa Lehrera, scenografii Zygmunta Balka i choreografii Stanisława Faliszewskiego. Hrabiną była Franciszka Platówna, Bronią — Janina Okońska, Chorążym — Romuald Cyganik, Kazimierzem — Franciszek Bedlewicz, Podczaszycem — Jan Zopoth, Dzidzim — Tadeusz Szymonowicz, Panną Ewą — Aniela Szlemińska.

Według ostatnich dostępnych informacji (afisz z **3 maja 1937 roku**) Hrabinę we Lwowie śpiewała ponownie Platówna, Bronię ponownie Okońska, reszta obsady była zmieniona: Roman Wraga (Chorąży), Adam Dobosz (Kazimierz),

Gabriel Gorski w roli Dzidziego. Teatr Wielki w Warszawie. Rok 1899.

Władysław Floriański w roli Kazimierza. Teatr Wielki w Warszawie. Rok 1898.

Adam Didur w roli Chorążego. Teatr Wielki w Warszawie. Rok 1902.

Ignacy Dygas w roli Kazimierza. Teatr Wielki w Warszawie, Rok 1905.

Afisz uroczystego przedstawienia w rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 Maja w Teatrze Wielkim w Warszawie, Rok 1918.

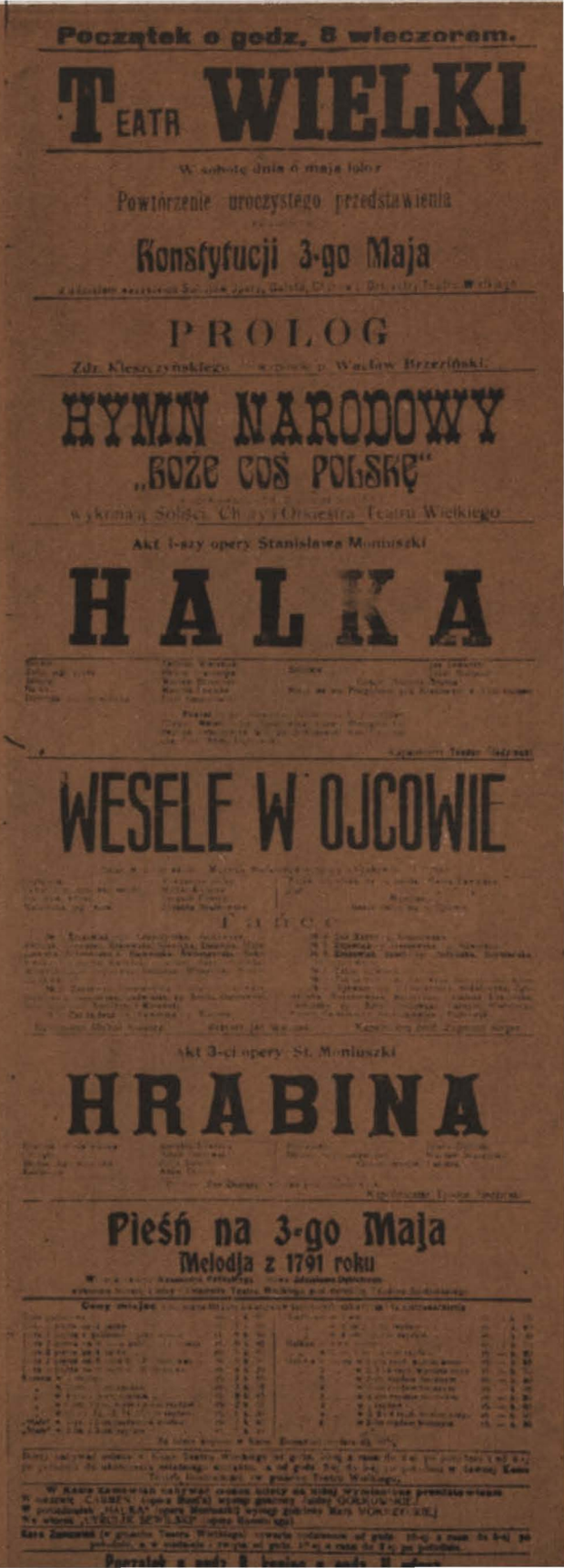

Początek o godz. 8 wieczorem.

TEATR WIELKI

W sobotę dnia 6 maja 1916 r.

Powtórzenie uroczystego przedstawienia

Konstytucji 3-go Maja

PROLOG

Zdz. Kleszczyńskiego — wykona p. Wacław Brzeziński.

HYMN NARODOWY

„BOŻE COŚ POLSKĘ"

wykonają Soliści, Chór i Orkiestra Teatru Wielkiego

Akt 1-szy opery Stanisława Moniuszki

HALKA

WESELE W OJCOWIE

Akt 3-ci opery St. Moniuszki

HRABINA

Pieśń na 3-go Maja

Melodja z 1791 roku

Początek o godz. 8 wieczorem

Bolesław Bolko (Podczaszyc), F. Ziembiński (Dzidzi). Choreografię opracował Tadeusz Burke.

Poznań ujrzał *Hrabinę* **17 listopada 1911 roku** w wykonaniu zespołu Andrzeja Lelewicza z Leontyną Karską (Hrabina), Bronisławą Krajewską (Bronia), Andrzejem Haykiem (Kazimierz), Kajetanem Kopczyńskim i Bolesławem Fotygo. W okresie międzywojennym premiera *Hrabiny* odbyła się w poznańskim Teatrze Wielkim **1 września 1929 roku** w reżyserii Karola Urbanowicza, scenografii Stanisława Jarockiego, choreografii Maksymiliana Statkiewicza, pod batutą Zygmunta Wojciechowskiego. Hrabiną była Maria Bojar-Przemieniecka, Kazimierzem — Stanisław Drabik, Chorążym — Karol Urbanowicz, Podczaszycem — Kazimierz Wawrzyniecki, Dzidzim — Józef Sendecki, Bronią — Maria Kisielewska, Ewą — Zofia Fedyczkowska. W da]szych przedstawieniach śpiewali m.in.: Halina Dudicz-Latoszewska (Hrabina), Wanda Roessler (Bronia), Radzisław Peter (Kazimierz), Roman Wraga i Hugo Zathey (Chorąży), Bolesław Bolko i Bolesław Horski (Podczaszyc), dyrygował Stefan Barański. W balecie tańczyła m.in. primabalerina Zofia Grabowska. Nie jest to oczywiście pełna lista wykonawców.

3 maja 1925 roku, zawędrowała *Hrabina* na **wileńską scenę teatru na Pohulance.** Reżyserował Konstanty Krugłowski, dyrygował Aleksander Wiliński. Obsada była następująca: Hrabina — Jadwiga Krużanka, Chorąży — W. Witas, Bronia — J. Korsak-Targowska, Kazimierz — Mieczysław Perkowicz, Podczaszyc — Jan Popiel, Dzidzi — B. Witowski. W przedstawieniu brał udział wędrowny balet Jana Cieplińskiego z Sabiną Matuszewską, Heleną Sławińską i Zygmuntem Dąbrowskim na czele.

W rok później, **28 września 1926 roku,** *Hrabina* wystawiona została na inaugurację sezonu operowego w **Teatrze Polskim w Katowicach.** Reżyserował Józef Stępniowski, scenografię przygotował Aleksander Kobryń, dyrygował Milan Zuna, choreografię opracował Antoni Luziński. Partię tytułową śpiewała Liliana Zamorska.

Nie miała *Hrabina* szczęścia do scen zagranicznych. Jedyne znane wystawienie poza terenem Polski, i to również po polsku, a więc dla kół polonijnych, odbyło się 8 **maja 1926 roku w Nowym Jorku.**

Tak oto w zarysie przedstawiają się sceniczne dzieje *Hrabiny* do wybuchu II wojny światowej. Nie jest to oczywiście obraz kompletny, ale w powodzi zniszczeń lat 1939—1945 przepadło bezpowrotnie tyle cennego materiału dokumentacyjnego, że nie sposób dziś odtworzyć poszczególnych fragmentów.

←

Janina Korolewicz (Bronia), Józef Chodakowski (Chorąży), Stanisław Sienkiewicz (Kazimierz). Teatr Wielki w Warszawie. Rok 1898.

Pierwsze przedstawienie *Hrabiny* w Polsce Ludowej odbyło się w **Krakowie**, równo w trzy miesiące po zakończeniu wojny, **10 sierpnia 1945 roku.** Reżyserował Teofil Trzciński, dyrygował Zygmunt Latoszewski, tańce ułożył Feliks Parnell. Partię Hrabiny wykonała Ewa Bandrowska-Turska, Chorążego — Karol Urbanowicz, Broni — Zofia Charłampowicz, Kazimierza — Wiktor Brégy, Podczaszyca — Adam Mazanek, Dzidziego — A. Dąbski. Na czele baletu wystąpili Stanisław Kühn i Zbigniew Kiliński (Zefir i Flora), Olga Glinkówna, Witold Borkowski, Paweł Dobiecki, Zbigniew Kiliński i Andrzej Śnieżyński (Taniec satyrów i nimf).

W rok później, **21 września 1946 roku,** z premierą *Hrabiny* wystąpił **Teatr Wielki w Poznaniu.** Reżyserował Karol Urbanowicz, scenografia była dziełem Zygmunta Szpingera, dyrygował Zygmunt Latoszewski, w gronie wykonawców znaleźli się m.in. Halina Dudicz-Latoszewska (Hrabina), Karol Urbanowicz (Chorąży), Stanisław Roy (Kazimierz), i Mieczysław Wojnicki (Dzidzi). W tej inscenizacji opera utrzymała się w repertuarze bardzo długo. Zmieniały się obsady i poszczególne elementy, np. w roku 1955 nową choreografię opracował Jerzy Gogół. Poszczególne partie wykonywali: Hrabinę — Antonina Kawecka, B. Sypniewska, Maria Zientówna; Chorążego — Antoni Majak, R. Wasilewski; Bronię — A. Kocieszyńska, A. Piotrowska; Ewę — Krystyna Pakulska, Anna Wolanowska; Kazimierza — J. Bieńkowski, Józef Prząda; Podczaszyca — B. Ratajczak, W. Szpinger; Dzidziego — A. Łukasik, Radzisław Peter. W balecie występowali: B. Goślińska, D. Kokotówna, H. Lupówna-Krzeszkowska, Z. Czajkowski i E. Kowalczyk (Zefir i Flora) oraz T. Kujawa, J. Majewska, E. Skotarczak, E. Koprucki, R. Radek i Z. Walczak (Taniec satyrów).

Po kilkuletniej przerwie *Hrabina* pojawiła się znów na poznańskiej scenie **24 września 1966 roku** w nowym kształcie nadanym jej przez Danutę Baduszkową (reżyseria), Stanisława Bąkowskiego (scenografia), Roberta Satanowskiego (kierownictwo muzyczne) i Conrada Drzewieckiego (choreografia). Potrójna obsada przedstawia się następująco: Hrabina — W. Jakubowska, J. Rozelówna, A. Wolanowska; Chorąży — A. Kizewetter, E. Kmiciewicz, H. Łukaszek; Bronia — E. Bernat, A. Chocieszyńska, E. Wójciak; Ewa — Z. Donat, K. Pakulska; Kazimierz — A. Ćwieczkowski, M. Kouba, S. Żerdzicki; Podczaszyc — J. Machalla, B. Ratajczak, R. Wasilewski; Dzidzi — J. Prząda, J. Walczak, W. Wdowicki. W balecie Zefira i Florę wykonują: E. Pawlakówna, L. Sosnowska, J. Stańda, J. Solecki; taniec satyrów: M. Offierska, L. Mizgalska, J. Wejnert, F. Knapik; kotyliona: E. Pawlakówna, M. Offierska, J. Stańda, Z. Krzesnowiak, L. Sosnowska, L. Mizgalska, J. Solecki, F. Knapik.

29 czerwca 1951 roku *Hrabina* powróciła po wojennej przerwie **na scenę opery warszawskiej.** Powróciła w nowatorskiej inscenizacji i reżyserii Leona Schillera, która akcentowała pierwiastki polityczno-społeczne libretta. Scenografię opracował Otto Axer, choreografię Feliks Parnell i Stanisław Miszczyk, dyrygował Mieczysław Mierzejewski. W obsadzie obok postaci tradycyjnych pojawiły się nowe. Partię Hrabiny śpiewały Ewa Bandrowska-Turska, Joanna Krysińska i Maria Zientówna, Chorążego — Edward Pawlak i Kazimierz Poreda, Broni — Jadwiga Dzikówna i Krystyna Kostal, Kazimierza — Lesław Finze, Stanisław Roy i Ryszard Małożewski, Podczaszyca — Robert Młynarski i Władysław Skoraczewski, Dzidziego — Jerzy Granowski i Leopold Grzegorzewski, Panny Ewy — Halina Mickiewiczówna. Nowe postaci to Wojciech Bogusławski — Bronisław Dardziński i Józef Nowak, Nieznajomy — Jerzy Śliwiński i Tadeusz Czechowski, Stary Wiarus — Stanisław Gruszczyński, Dama I — Halina Krężel i Wanda Czubakówna, Dama II — Janina Stano, Pan I — Witold Zalewski, Pan II — Kazimierz Walter, Pan III — Włodzimierz Denysenko. Na czele licznego baletu wystąpili: Barbara Bittnerówna i Maria Łapińska — Omfala, oraz Zbigniew Kiliński i Witold Gruca — Herkules.

Druga z kolei powojenna inscenizacja warszawska miała charakter bardziej tradycyjny. Premiera odbyła się **28 maja 1960 roku.** Reżyserował Emil Chaberski, kierownictwo muzyczne sprawował Mieczysław Mierzejewski, dekoracje przygotował Stanisław Jarocki, kostiumy — Otto Axer, choreografię opracował Henryk Tomaszewski. Na czele obsady pojawiła się znowu Ewa Bandrowska-Turska jako Hrabina, partię tę wykonywały również Alicja Dankowska i Jadwiga Pietraszkiewicz, partię Chorążego śpiewali Jan Glonek i Edward Pawlak, Broni — Jadwiga Dzikówna i Barbara Miszel, Panny Ewy — Barbara Nieman i Halina Słonicka, Kazimierza — Jerzy Orłowski i Lesław Wacławik, Podczaszyca — Andrzej Kizewetter i Władysław Skoraczewski, Dzidziego — Jerzy Granowski i Zenon Wójciak, Syrenami były: Alicja Boimska, Teresa Maj-Jarzębska, Halina Skalska, Janina Górnisiewicz, Halina Nossek i Alicja Wojtas, Damą I — Nina Kasprzak, Panem I — Rościsław Niewiarowski. Partię solowe w balecie wykonywali: Irena Cieślikówna i Barbara Włodarczyk (Flora), Feliks Malinowski i Wojciech Wiesiołłowski (Zefir), Mariquita Compe i Barbara Gierałtowska (Nimfa), Zbigniew Juchnowski i Zygmunt Sidło (Baletmistrz), Elżbieta Bojanowicz i Krystyna Korda (Krawcowa) oraz Stanisław Kowalski i Bogdan Wolczyński (Fryzjer).

Po Krakowie, Poznaniu i Warszawie wystawiła *Hrabinę* **Opera Śląska w Bytomiu 30 grudnia 1953 roku** w reżyserii

Jana Popiela, scenografii Karola Gajewskiego, choreografii Mikołaja Kopińskiego, pod batutą Zygmunta Szczepańskiego. Obsada była następująca: Hrabina — Jadwiga Lachetówna, Janina Rozelówna; Chorąży — Klemens Chrabelski, Stanisław Wesecki; Bronia — Krystyna Szczepańska, Romana Wolińska; Podczaszyc — Stefan Dobiasz, Jan Łukowski; Kazimierz — Bogdan Paprocki, Zbigniew Platt, Sławomir Żerdzicki; Dzidzi — Romuald Spychalski, Stanisław Babis; Ewa — Wiera Grabowska, Olga Szamborowska, Eugenia Gwieździńska; Syreny — Józefa Bem, Irena Ligocka, Olga Szamborowska, Wiera Grabowska. W balecie partie solowe tańczyli: Flora — Irena Koszałkówna, Lucyna Sotomska, Irena Cieślikówna, Irena Basiukówna i Urszula Tkoczówna, Zefir — Edmund Nowak, Jerzy Łukasik i Stefan Boroń, Nimfa — Leokadia Zienko, Danuta Wąsowicz i Lidia Czompielówna, Faun — Bolesław Bolewicz i Jerzy Domagała. Wznowiono *Hrabinę* w tej samej inscenizacji **8 lipca 1960 roku.** Reżyserem wznowienia był Jan Łukowski, dyrygentem Józef Klimek, choreografem Tadeusz Burke. Obsadę częściowo uzupełniono, częściowo zaś śpiewali artyści dawni. Wśród nowych nazwisk wymienić trzeba Adama Kaznowskiego (Chorąży), Franciszka Wareckiego (Kazimierz), H. Grychnika i W. Wałcerza (Dzidzi), J. Kuczyńską (Ewa), W. Kwiatkowską, J. Kuszyńską, H. Korner, K. Szostek (Syreny).

Opera Dolnośląska we Wrocławiu wystawiła *Hrabinę* dwukrotnie. Pierwsza premiera odbyła się **24 czerwca 1954 roku.** Reżyserował Włodzimierz Kwaskowski, kierownictwo muzyczne sprawował Jerzy Sillich, scenografia była dziełem Stefana Janasika, choreografia Mikołaja Kopińskiego. Obsada: Hrabina — Alicja Dankowska, Donata Gołkowska, K. Rucka; Chorąży — P. Ikowski, R. Wasilewski; Kazimierz — Adam Dachtera, Stanisław Romański; Dzidzi — L. Mika, Władysław Niedzielski, W. Szeptycki; Podczaszyc — Zygmunt Biliński, Jan Romejko; Bronia — J. Myszkowska, Wanda Szczepanik; Ewa — Krystyna Pakulska, Halina Halska, Magdalena Dal; Syreny — N. Dziurowicz, H. Magiera, L. Kaczkowska, J. Kozoń, H. Welterówna, Z. Zaleska. Soliści baletu: Flora — Henryka Stankiewicz, Eryka Tomaszewska, Irena Basiukówna; Zefir — Bogdan Bulder, Klemens Nowicki, Leszek Panowicz; Bachantka — Ilza Rakówna, Krystyna Dąbrowska.

Druga premiera na tej scenie odbyła się **9 marca 1968 roku** w reżyserii Sławomira Żerdzickiego, scenografii Tadeusza Grondala, choreografii Mikołaja Kopińskiego, pod kierownictwem muzycznym J. Marynowskiego. A oto obsada: Hrabina — S. Bilińska, L. Kaczkowska, Z. Konrad, Chorąży — P. Ikowski, Henryk Łukaszek, Bronia — W.

←

Stanisław Gruszczyński w roli Kazimierza. Teatr Wielki w Warszawie. Rok 1916.

Hrabina w Teatrze Wielkim we Lwowie. Rok 1929. Siedzą: Janina Okońska (Bronia), Józef Lehrer (dyrygent), Franciszka Platówna (Hrabina).

Stoją: Franciszek Bedlewicz (Kazimierz), Romuald Cyganik (Chorąży), Jan Zopoth (Podczaszyc), Tadeusz Szymonowicz (Dzidzi).

Hrabina w Teatrze Wielkim we Lwowie. Rok 1929. Jan Zopoth (Podczaszyc), Janina Okońska (Bronia), Romuald Cyganik (Chorąży), Franciszek Bedlewicz (Kazimierz).

Afisz przedstawienia *Hrabiny* w Teatrze Wielkim w Warszawie. Rok 1934.

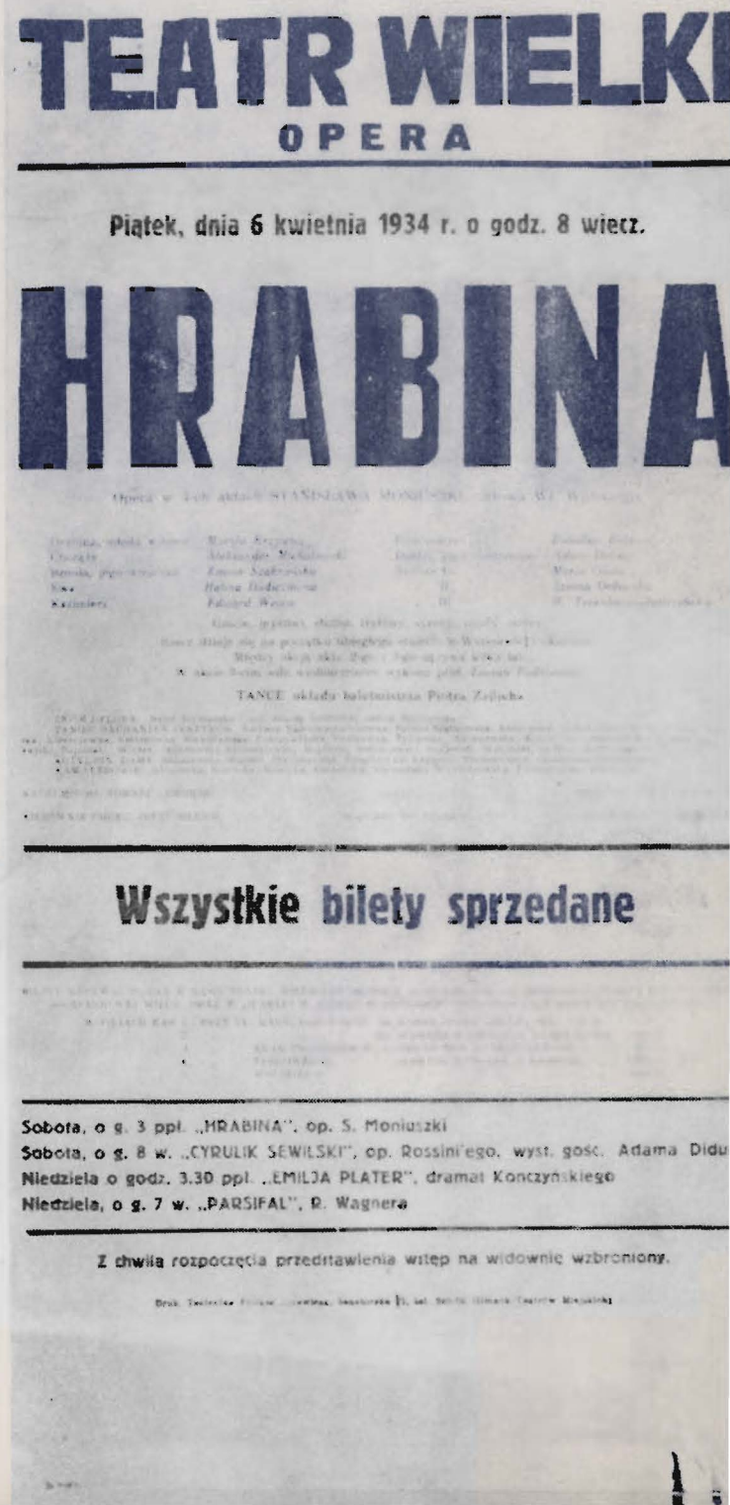

TEATR WIELKI

OPERA

Piątek, dnia 6 kwietnia 1934 r. o godz. 8 wiecz.

HRABINA

Wszystkie bilety sprzedane

Sobota, o g. 3 ppł. „HRABINA", op. S. Moniuszki

Sobota, o g. 8 w. „CYRULIK SEWILSKI", op. Rossini'ego, wyst. gośc. Adama Didu

Niedziela o godz. 3.30 ppł. „EMILJA PLATER", dramat Konczyńskiego

Niedziela, o g. 7 w. „PARSIFAL", R. Wagnera

Z chwilą rozpoczęcia przedstawienia wstęp na widownię wzbroniony.

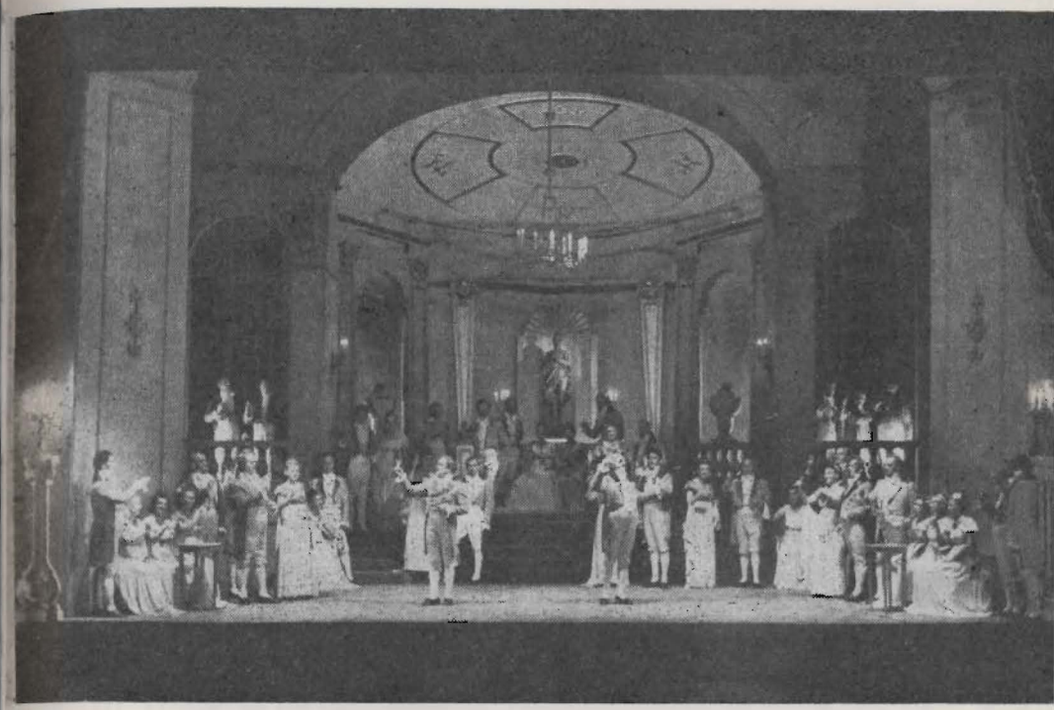

Hrabina w Operze Warszawskiej. Inscenizacja Leona Schillera. Scena z aktu I. Rok 1951.

Szczepanik i U. Walczak, Ewa — Magdalena Dal, D. Paziukówna i M. Tomczak, Kazimierz — Adam Dachtera, T. Arski, J. Kolesiński, Podczaszyc — Zygmunt Biliński, Andrzej Bogucki, Dzidzi — L. Mikka i F. Tarnawski. W balecie występują: B. Goślińska, K. Kmitto, R. Syldorf, A. Teliszewska — Flora; W. Karst, J. Mazur, S. Sitkowski, B. Śliwiński — Zefir; J. Łaznowski, R. Merlender i H. Sawicki — Satyr.

Teatr Muzyczny Opery i Operetki w Bydgoszczy zaprezentował *Hrabinę* swojej publiczności **7 lutego 1959 roku.** Reżyserem był Robert Sauk, scenografem Karol Gajewski, choreografem Rajmund Sobiesiak, dyrygentem Bolesław Lewandowski. Hrabinę śpiewały Lidia Skowron, E. Busko-Turkowska, I. Maculewicz; Bronię — J. Bigoszewska, B. Paprocka, H. Rusiecka; Ewę — M. Popławska, R. Kirkiłło-Stacewicz; K. Przybylska; Kazimierza — W. Wasylowski i A. Andrzejewski; Chorążego — A. Kondratiew, A. Giemski i R. Sauk; Podczaszyca — E. Wodzyński, B. Wawrzyniak

Ewa Bandrowska-Turska w roli Hrabiny. Opera Warszawska, inscenizacja Leona Schillera. Rok 1951.

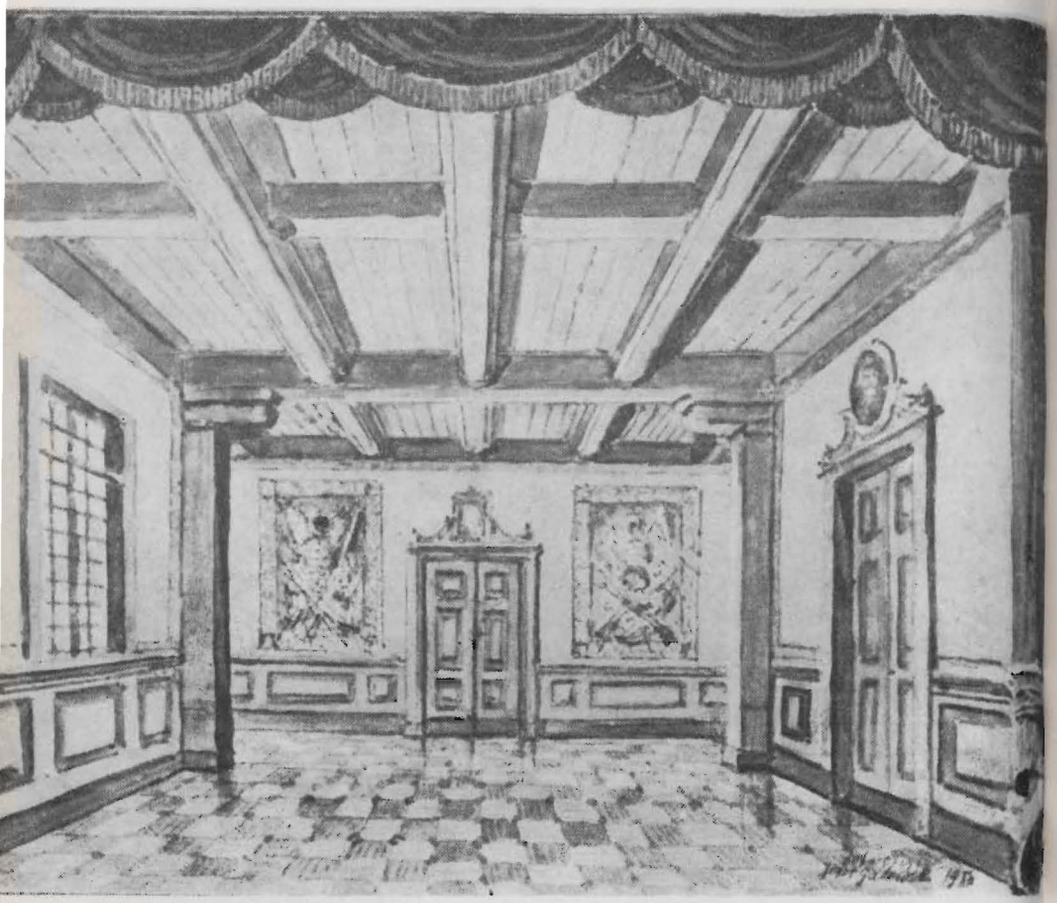

Aleksander Kozłowski. Projekt dekoracji do III aktu *Hrabiny* na scenie Teatru Wielkiego w Warszawie w roku 1898. Odtworzył J. Galewski.

i Z. Wąsicki; Dzidziego — S. Iżela i J. Kuczma. Solistami balétu byli: Flora — L. Rackiewicz, Z. Kalczyńska, N. Modzelewska; Zefir — E. Szpotański, H. Gucz, K. Przybylski; Nimfa — N. Modzelewska, K. Górzyńska, L. Rackiewicz; Faun — K. Przybylski, H. Gucz, R. Sobiesiak.

Warszawska Opera Objazdowa wystawiła *Hrabinę* **24 czerwca 1963 roku** w reżyserii Wiktora Brégy, scenografii Anny Zakrzewskiej, kostiumach Otto Axera, choreografii Stanisława Miszczyka, pod batutą Bolesława Lewandowskiego. Obsada przedstawiała się następująco: Hrabina — J. Karczewska, Teresa Maj; Chorąży — Jan Glonek, Andrzej Kizewetter, Kazimierz Poreda; Bronia — Wanda Błońska, B. Krusiewicz, A. Łoś-Studlerowa; Ewa — Urszula Trawińska; Kazimierz — Michał Szopski, Franciszek Arno, Ryszard Małożewski; Podczaszyc — Włodzimierz Gołobów, Andrzej Kizewetter, Kazimierz Poreda; Dzidzi — J. Kozubski, A. Noak; Syreny — T. Darnowska, M. Kowalska, E. Stojek, J. Kowalska. Soliści baletu: Liliana Wolska, B. Makowska — Flora, Mieczysław Bagiński, E. Bieliński — Zefir, B. Garlicka, B. Makowska, D. Sietkiewicz — Bachantka, Mieczysław Bagiński i T. Batogowski — Satyr.

Janina Pudełek